

Právní rámec ochrany kulturního dědictví

Úvod do studia, historický vývoj právní ochrany kulturního dědictví.

Kulturní památky: pojem, způsoby a úrovně ochrany (kulturní památka, národní kulturní památka, památková rezervace, památková zóna, plán ochrany památkových rezervací a zón), evidence kulturních památek v ČR.

Obsah předmětu

- 1. Úvod do studia problematiky, terminologie, literatura a prameny práva, historický vývoj právní ochrany kulturního dědictví.
- 2. Kulturní památky: pojem, způsoby a úrovně ochrany (kulturní památka, národní kulturní památka, památková rezervace, památková zóna, plán ochrany památkových rezervací a zón), evidence kulturních památek v ČR.
- 3. Orgány a organizace státní památkové péče.
- 4. Ochrana potenciální kulturní památky, řízení o prohlášení za kulturní památku, zrušení prohlášení za kulturní památku.
- 5. Ochrana kulturního dědictví a soukromé vlastnictví: ochrana a užívání kulturních památek, práva a povinnosti vlastníka kulturní památky, právo státu na přednostní koupi kulturních památek, provádění archeologických průzkumů, náhrada za majetkovou újmu.
- 6. Obnova kulturní památky a související řízení.
- 7. Přemísťování a vývoz kulturních památek a předmětů kulturní hodnoty do zahraničí, právní vztahy se zahraničím na úseku ochrany kulturního dědictví.
- 8. Financování péče o kulturní dědictví: příspěvky vlastníkům kulturních památek.
- 9. Právní úprava muzejních sbírek, archivnictví, veřejných kulturních služeb.
- 10. Právní úprava výkonu specializovaných profesí na úseku ochrany kulturního dědictví: povolení k restaurování kulturní památky, povolení k provádění archeologických průzkumů.
- 11. Ochrana kulturního dědictví na mezinárodní úrovni: UNESCO, ochrana kulturního dědictví v rámci EU, ochrana kulturního dědictví v rámci Rady Evropy, postup zápisu vybrané kulturní památky na seznam UNESCO.
- 12. Právní ochrana nemotného kulturního dědictví.

Studijní povinnosti a zakončení

- Aktivní účast na hodinách (nebudou striktně rozděleny na přednášky a semináře)
- Prezentace vybrané české památky zapsané na seznam kulturního dědictví UNESCO
- Závěrečný test

Co je památkami neboli kulturním dědictvím?

- **Vybrané lidské výtvořy, které zasluhují, aby se o ně pečovalo určitým způsobem**

X

Přírodní dědictví (přírodní památky)

X

Nehmotné kulturní dědictví

jednoznačné určení, které památky je třeba chránit a věnovat jim speciální péči - **seznamy**

Památkové hodnoty

- A) Historická hodnota
- B) Umělecká hodnota
- C) Užitková hodnota

- jak velká škoda by vznikla pro historické poznání a estetické vnímání, kdyby památka zanikla?

Kulturní dědictví slovy zákona

Čl. 1 Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví:

- památníky:
- architektonická díla, díla monumentálního sochařství a malířství, prvky či struktury archeologické povahy, nápisy, jeskynní obydlí a kombinace prvků, jež mají výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy;
- skupiny budov:
- skupiny oddělených či spojených budov, které mají z důvodu své architektury, stejnorodosti či umístění v krajině výjimečnou světovou hodnotu z hlediska dějin, umění či vědy;
- lokality:
- výtvořiny člověka či kombinovaná díla přírody a člověka a oblasti zahrnující místa archeologických nálezů mající výjimečnou světovou hodnotu z dějinného, estetického, etnologického či antropologického hlediska.
- **Čl. 3 Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví:** Je v působnosti každé smluvní strany, aby určila a vymezila vlastnictví nacházející se na jejím území v souladu s čl. 1 a 2:
v ČR především zákon č. 20/1987, o státní památkové péči

Kulturní památka dle § 2 zákona o státní památkové péči

(1) Za kulturní památky podle tohoto zákona prohlašuje ministerstvo kultury České republiky (dále jen "ministerstvo kultury") **nemovitě a movité věci**, popřípadě jejich **soubory**,

a) které jsou **významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické,**

b) které mají **přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.**

(2) Za podmínek podle odstavce 1 písm. a) nebo b) lze za kulturní památku samostatně prohlásit stavbu, která není samostatnou věcí, nebo soubor staveb; i taková kulturní památka se považuje za nemovitou kulturní památku.

(3) **Za kulturní památku lze prohlásit soubor věcí nebo staveb, i když některé z nich nevykazují znaky kulturní památky podle odstavce 1.**

Čl. 2 Úmluvy o zachování nemateriálního kulturního dědictví (2003):

„Nemateriálním kulturním dědictvím“ se rozumí zkušenosti, znázornění, vyjádření, znalosti, dovednosti, jakož i nástroje, předměty, artefakty a kulturní prostory s nimi související, které společnosti, skupiny a v některých případech též jednotlivci považují za součást svého kulturního dědictví. Toto nemateriální kulturní dědictví, předávané z pokolení na pokolení, je společnostmi a skupinami lidí neustále přetvářeno v závislosti na jejich prostředí, na jejich interakci s přírodou a na jejich historii, dává jim pocit identity a kontinuity, podporuje takto úctu ke kulturní rozmanitosti a lidské tvořivosti. Pro účely této Úmluvy se bere v úvahu pouze nemateriální kulturní dědictví slučitelné se stávajícími mezinárodními nástroji týkajícími se lidských práv, jakož i se zásadami vzájemné úcty mezi společnostmi, skupinami i jednotlivci a trvale udržitelného rozvoje.“

- **Co to konkrétně znamená?**

- a) ústní tradice a vyjádření, včetně jazyka jakožto prostředku nemateriálního kulturního dědictví,
- b) interpretační umění,
- c) společenské zvyklosti, obřady a slavnostní události,
- d) vědomosti a zkušenosti týkající se přírody a vesmíru,
- e) dovednosti spojené s tradičními řemesly.

Památková péče

Ochrana památek jako cílená snaha společnosti o zachování vybraných částí kulturního dědictví prováděná formou evidence, ochrany a záchrany památek.

Na národní a mezinárodní úrovni v různé intenzitě

Kdo rozhoduje v památkové péči?

Přehled vývoje úsilí o zachování kulturního dědictví

- Různé vnímání v různých dobách
- Italská renesance – snaha o uchování antických děl
- Osvícenský absolutismus: počátek organizované ochrany památek: knížecí nařízení Fridricha II. Hessenského z 22.12. 1779 o zachování památek a starožitností
- V 19. století první památkářské instituce + legislativní ochrana (Řecko, Francie, 1830 ve Francii Generální inspekce historických památek)
- V českých zemích: Marie Terezie – dvorský dekret z 24. 2. 1776 + z 5. 3. 1812 – upravovaly povinnosti nálezců starožitností + dekret z 28. 12. 1818, který upravoval vývoz a obchod s uměleckými díly a zvláštnostmi
- 1850 – ústřední komise pro zajišťování a zachování staveních památek
- Úprava obchodu se starožitnostmi
- Různé přístupy k památkám: puristický x konzervace momentální podoby, rozdíl v přístupu městských samospráv – zachování x asanace, ekonomický rozvoj
- Vznik nových oborů – restaurátorství
- Spolky na ochranu památek: 1900 Klub za starou Prahu, okrašlovací spolky, turistické spolky

- Ve 20: století poškození mnoha památek během válečných konfliktů – obnova – znovuvystavení zničených center (Varšava, Gdaňsk) x nová zástavba
- Internacionalizace památkové péče:
1964 Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídel (Benátská charta)
1965 Mezinárodní rada pro památky a sídla ICOMOS

Vývoj památkové péče v Československu

- Po vzniku ČSR převzaty rakousko-uherské normy + nařízení Národního výboru č. 13/1918, o zákazu vývozu uměleckých a historických památek, nebyl přijat speciální zákon na ochranu památek
- Poválečná úprava – dekrety prezidenta republiky, znárodnění (státní kulturní majetek)
- 1946 zřízeny národní kulturní komise (přijímaly do své správy jako státní kulturní majetek nejvýznamnější hrady, zámky, třídění mobiliáře...)
- 11. 7. 1950 – prohlášení 30 historických jader měst za městské památkové rezervace
- 1958 – zákon č. 22/1958 o kulturních památkách
- Obnova vybraných památkových rezervací (Cheb, Slavonice) x bourání
- 1987 – zákon č. 20/1987 o státní památkové péči

Právní rámec ochrany kulturních památek

- zákon č. **20/1987 Sb., o státní památkové péči**, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1988 a po mnoha novelizacích platí dodnes.
- Tento zákon ve svém § 1 deklaruje zájem státu na ochraně kulturních památek a zároveň předepisuje státu úkoly, které má pro účely ochrany kulturních památek plnit, upravuje práva a povinnosti vlastníků kulturních památek.
- **Listina základních práv a svobod** (publikována pod č. 2/1993 Sb.) Čl. 35 odst. 3 Listiny základních práv a svobod stanoví (jako obecné omezení výkonu práv), že při výkonu svých práv nikdo nesmí poškozovat – mimo jiné – kulturní památky nad míru stanovenou zákonem, tedy nad míru, kterou zvláštní zákony připouštějí. Zájem státní památkové péče na ochraně a zachování kulturních památek je také jedním z tzv. zákonem chráněných obecných zájmů, jak je zavádí čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod zakotvující jedno ze zákonných omezení vlastnického práva. Tento článek nejprve konstatuje, že vlastnictví zavazuje, a dále stanoví, že vlastnictví nesmí být zneužito v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy, mezi které patří i zájmy státní památkové péče.

- Garantem státní památkové péče = **ministerstvo kultury**
- Po odborné stránce se státní památkovou péčí zabývá **Národní památkový ústav**: odborná pracoviště v každém kraji, úkolem evidence, dokumentace, výzkum a prezentace památek, poskytování poradenství vlastníkům památek a orgánům s rozhodovací pravomocí (odbory památkové péče obecních a krajských úřadů).
- **Financování**: vlastní zdroje vlastníka památky, dotace ministerstva kultury (Program záchrany architektonického dědictví, Havarijní program apod.), krajské a obecní dotace, soukromé nadace, fondy EU

Kulturní památky

- Objekty zapsané v ústředním seznamu kulturních památek na základě prohlášení ministerstva kultury. Seznam nemovitých kulturních památek veřejný, seznam movitých kulturních památek neveřejný.
- 1) Za kulturní památky podle tohoto zákona prohlašuje ministerstvo kultury České republiky (dále jen "ministerstvo kultury") **nemovité a movité věci**, popřípadě jejich **soubory**,
- a) které jsou **významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické,**
- b) které mají **přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.**
- (2) Za podmínek podle odstavce 1 písm. a) nebo b) lze za kulturní památku samostatně prohlásit stavbu, která není samostatnou věcí, nebo soubor staveb; i taková kulturní památka se považuje za nemovitou kulturní památku (stavba, která je jinak součástí pozemku, aniž by se kulturní památkou stal pozemek).
- (3) Za kulturní památku lze prohlásit soubor věcí nebo staveb, i když některé z nich nevykazují znaky kulturní památky podle odstavce 1.

Národní kulturní památka (§4)

- Kulturní památky, které tvoří **nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa**, prohlašuje vláda České republiky nařízením za národní kulturní památky a stanoví podmínky jejich ochrany.
- NKP se může stát pouze KP
- Prohlášení za NKP se děje nařízením vlády + vláda může stanovit i speciální podmínky její ochrany

Plošná památková ochrana

- Potřeba ochrany ucelených souborů nemovitých kulturních památek
 - Městské památkové rezervace, vesnické památkové rezervace
 - Městské památkové zóny, vesnické památkové zóny
 - Krajinné památkové zóny
 - Technické památkové rezervace
 - Archeologické památkové rezervace
- Za památkové rezervace prohlašuje vybranou lokalitu vláda ČR, za památkovou zónu ministerstvo kultury
- Kolem nemovitých kulturních památek, památkových rezervací a zón mohou být vymezena ochranná pásma

Prohlašování kulturních památek (§ 3)

- § 2: Za kulturní památky prohlašuje ministerstvo kultury nemovité a movité věci, popř. jejich soubory
- Správní řízení o prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku je zahajováno **výlučně z moci úřední**. Podnět k zahájení řízení může podat kdokoli. Výjimkou je řízení o prohlášení archeologického nálezu za kulturní památku: Archeologický nález je definován v § 23 odst. 1: archeologickým nálezem je věc (soubor věcí), která je dokladem nebo pozůstatkem života člověka a jeho činnosti od počátku jeho vývoje do novověku a zachovala se zpravidla pod zemí. **Archeologický nález prohlašuje Ministerstvo kultury za kulturní památku na návrh Akademie věd ČR**

Průběh řízení

- Po zahájení řízení MK vyrozumí písemně vlastníka o podání návrhu na prohlášení jeho stavby nebo věci za kulturní památku a umožní mu se vyjádřit.
- Od okamžiku doručení oznámení o zahájení řízení vlastníkovi věci má vlastník povinnost **chránit věc**, která je předmětem řízení, popř. stavbu jako součást věci, **před poškozením, zničením nebo odcizením**. Tato vlastníková povinnost zahrnuje především povinnost zdržet se jednání, které by mohlo poškodit hodnoty, pro které by se věc či stavba měla či mohla stát kulturní památkou. Dále je součástí této vlastníkové povinnosti povinnost věc chránit před zásahy jiných osob i před událostmi, které nejsou způsobeny jednáním jiných osob, ale mohou hodnoty věci poškodit (například povětrnostními vlivy).

- oznamovací povinnost vlastníka podle § 3 odst. 3. Tato oznamovací povinnost směřuje vůči Ministerstvu kultury a její rozsah lze rozdělit do dvou skupin.
- 1) povinnost oznámit každou zamýšlenou i uskutečněnou změnu správy nebo užívání věci.
- 2) povinnost oznámit každou zamýšlenou i uskutečněnou změnu vlastnictví, která je neoddělitelně spjata se změnou okruhu účastníků řízení o prohlášení věci za kulturní památku.
- Pokud by Ministerstvo kultury shledalo, že např. stavební úpravy a s tím i spojená změna užívání mohou mít negativní dopad na hodnoty, pro které by se daná věc nebo stavba mohla stát kulturní památkou, poskytuje správní řád Ministerstvu kultury rejstřík nástrojů, jak na tuto skutečnost reagovat, zejména by bylo možné použít předběžné opatření podle § 61.

Dokazování

- stanovení obligatorních podkladů pro rozhodnutí ve věci, a sice vyjádření orgánů památkové péče, kterými jsou krajský úřad a obecní úřad obce s rozšířenou působností + všechny další důkazy, které jsou vhodné ke zjištění stavu věci (znalecký posudek, listina, vyjádření odborné veřejnosti, prohlídka stavby – může provést i NPÚ)

Rozhodnutí ve věci

- Řízení může být ukončeno rozhodnutím o prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku anebo rozhodnutím o tom, že Ministerstvo kultury věc nebo stavbu za kulturní památku neprohlašuje, neboť ve smyslu § 3 odst. 4 zák. o st. památkové péči neshledalo důvody pro její prohlášení za kulturní památku.
- Věc nebo stavba se stává kulturní památkou dnem nabytí právní moci rozhodnutí o jejím prohlášení za kulturní památku. Dokud toto rozhodnutí nenabude právní moci, není řízení ukončeno a věc nebo stavba kulturní památkou není. Na druhou stranu právě okamžikem nabytí právní moci rozhodnutí Ministerstva kultury o prohlášení věci nebo stavby dochází k právnímu vzniku nové kulturní památky a od tohoto okamžiku se k ní musí vlastník věci či stavby chovat jako ke kulturní památce (se všemi povinnostmi a právy s tím souvisejícími), a to bez ohledu na to, že zápis kulturní památky do ústředního seznamu podle § 7 ještě nebyl proveden a že takové kulturní památce Národní památkový ústav ještě nepřidělil rejstříkové číslo. Přidělení rejstříkového čísla je toliko administrativní úkon spojený s evidencí kulturní památky v ústředním seznamu a s okamžikem právního vzniku kulturní památky tento evidenční úkon nelze spojovat.

Zrušení prohlášení věci za kulturní památku (§8)

- Předmětem řízení podle tohoto ustanovení je zbavení věci nebo stavby vlastnosti být kulturní památkou při splnění zákonných předpokladů. Rozhodnutím podle § 8 odst. 1 se neruší rozhodnutí o prohlášení za kulturní památku, ale konkrétní věci nebo stavbě se odebírá její právní vlastnost být kulturní památkou. Nabytím právní moci tohoto rozhodnutí konkrétní věc nebo stavba přestává být kulturní památkou.

- **Zahájení řízení:** na žádost vlastníka nebo na žádost právnické či fyzické osoby, která prokáže právní zájem na zrušení prohlášení za kulturní památku, z moci úřední
- žádost obsahuje název kulturní památky a rejstříkové číslo ústředního seznamu, umístění a bližší určení kulturní památky, vlastnické vztahy, zdůvodnění žádosti a informativní fotografie. Zejména v případech, kdy kulturní památku tvoří soubor věcí nebo staveb a předmětem řízení má být pouze jedna z nich nebo jejich omezený okruh, ale nikoli soubor tvořící kulturní památku jako celek, je nezbytné jednoznačně identifikovat konkrétní věc či stavbu, které se má řízení týkat.
- Podání této žádosti není zpoplatněno.

- **Zahájení řízení z moci úřední**
- Řízení z moci úřední může Ministerstvo kultury zahájit na základě vlastních zjištění nebo na základě podnětu jakékoli fyzické či právnické osoby, případně jiného správního orgánu.
- Ohledně archeologických nálezů prohlášených za kulturní památku není zahájení řízení o zrušení prohlášení archeologického nálezu za kulturní památku podmíněno podáním Akademie věd ČR. Ministerstvo kultury tedy může toto řízení zahájit samo z moci úřední i bez podnětu kvalifikované osoby. Ovšem i Akademie věd ČR může svým podáním iniciovat zahájení řízení z moci úřední a samozřejmě řízení může být zahájeno i na základě její žádosti, pokud by Akademie věd ČR prokázala v konkrétním případě právní zájem na zrušení prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku.

- **Mimořádně závažné důvody pro zrušení prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku**
- Nezbytnou podmínkou pro zrušení prohlášení jsou mimořádně závažné důvody. Může tu jít zejména o situaci, kdy není možné kulturní památku zachovat vůbec, anebo o situaci, kdy by si zachování věci nebo stavby vyžádalo takové zásahy, které by ve svém důsledku znamenaly ztrátu památkové hodnoty kulturní památky. **Pod mimořádně závažné důvody však nelze podřadit havarijní stav kulturní památky způsobený zanedbáním povinné péče jejího vlastníka.**

- Existence mimořádně závažného důvodu je předmětem dokazování v řízení podle § 8. Toto důkazní břemeno nese ten, kdo inicioval zahájení řízení. Je-li řízení podle § 8 odst. 1 zahájeno na žádost, pak důkazní břemeno vztahující se k existenci mimořádně závažných důvodů pro zrušení památkové ochrany nese primárně žadatel. Tím samozřejmě není dotčena povinnost Ministerstva kultury postupovat dle § 3 spr. řádu v souladu se zásadou zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností.

Dokazování

- Ustanovení § 8 odst. 2 stanoví obligatorní podklady pro rozhodnutí Ministerstva kultury v řízení o zrušení prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku. Těmito podklady jsou vyjádření obecního úřadu obce s rozšířenou působností, vyjádření krajského úřadu a v případě, že je předmětem řízení archeologický nález, je povinným podkladem také vyjádření Akademie věd ČR, pokud řízení o zrušení prohlášení archeologického nálezu sama neiniciovala.

- **Povinnost zpracovat dokumentaci v případě zrušení prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku**
- Protože v případě vydání rozhodnutí o zrušení prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku může dojít i ke zničení primárního pramene historického poznání, umožňuje § 8 odst. 3 Ministerstvu kultury vázat zrušení prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku na předchozí splnění podmínek. Tyto podmínky směřují především k vytvoření dostatečné dokumentace, která po zániku věci nebo stavby dosud chráněné jako kulturní památka coby primárního pramene poznání umožní její poznání alespoň z pramene sekundárního. Může se jednat především o zpracování měřické a fotografické dokumentace či stavebně historických nebo archeologických průzkumů. Obdobně může být jako podmínka stanoveno přemístění vybraných prvků kulturní památky a úprava vzniklého prostoru.
- Náklady spojené se splněním těchto podmínek nese podle § 8 odst. 3 u řízení zahájených na žádost žadatel a v případě řízení, které zahájilo Ministerstvo kultury z vlastního podnětu, osoba hájící zájmy, které převážily nad zájmem spočívajícím v zachování dotčené věci nebo jako kulturní památky. Může jít o zájem veřejný (například při budování železničního koridoru je třeba odstranit budovu stavědla, jež je kulturní památkou), může však jít i o zájem soukromý (například zájem nájemce, který dlouhodobě užívá kulturní památku, na zrušení jejího prohlášení).

Rozhodnutí

- Závěr řízení o zrušení prohlášení věci za kulturní památku je konstruován obdobně jako u prohlášení věci za kulturní památku a je řešen pouze odkazem na § 3 odst. 4 zák. o st. památkové péči. I zde platí, že zrušit prohlášení je možné pouze u věci, popř. stavby. Nelze rozhodnout o zrušení prohlášení jen u součásti nebo části věci nebo stavby.
- **Příklad:**
- Vlastník varhan, které jsou kulturní památkou, chce obnovit barokní varhany do stavu jejich vzniku, tj. první poloviny 18. století. Součástí varhan je i cca 1/3 rejstříků včetně skříně, která byla doplněna během poslední velké opravy varhan koncem 19. století. Tuto součást varhan by bylo možné demontovat po posouzení jejich kulturně historických hodnot a jejich podílu na hodnotách varhan v rámci obnovy kulturní památky dle § 14 odst. 1 zák. o st. památkové péči. Nesprávným postupem by bylo zrušení prohlášení části varhan - jen novověkého doplňku varhan -, protože řízení dle § 8 zák. o st. památkové péči je možné vést pouze o „celé“ věci nebo „celé“ stavbě. Obdobný postup platí např. u přístaveb kulturní památky.
- Řízení může být ukončeno jak rozhodnutím o zrušení prohlášení věci za kulturní památku, tak rozhodnutím o tom, že Ministerstvo kultury neshledalo důvody pro zrušení prohlášení věci za kulturní památku. Pokud Ministerstvo kultury neshledá důvody pro zrušení prohlášení za kulturní památku, rozhodne meritorně o tom, že věc nebo stavba nepozbyla svůj status kulturní památky

Evidence kulturních památek

- (1) Kulturní památky, národní kulturní památky, památkové rezervace, památkové zóny, ochranné pásmo nemovité kulturní památky, nemovité národní kulturní památky, památkové rezervace nebo památkové zóny se zapisují do [Ústředního seznamu kulturních památek České republiky](#) (dále jen "ústřední seznam"). Ústřední seznam vede odborná organizace státní památkové péče (= Národní památkový ústav)
- Povinnost vyrozumět vlastníka kulturní památky, krajský úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností, stavební úřad, archeologický ústav
- Pouze evidenční charakter
- [Památkový Katalog \(pamatkovykatalog.cz\)](http://pamatkovykatalog.cz)